

Autorka nemoralizuje. Dává však nesčetně dobrých rad na základě své poradenské zkušenosti. Nezapírá, že je katolicky orientovaná, což evangelickému čtenáři může přinést některé otázky. Například pojetí hříchu, přirozeného poznání Boha, s úctou ke svatým však radí rodičům „neplést dětem hlavu příliš brzy“ (77). Charakteristické je rovněž soustředění na život v rodině. Trochu tedy postrádáme větší reflexi toho, co

znamená pro vznik a život víry občanství sboru.

Můžeme s leccíms polemizovat i nesusouhlasit („Zlobivost našich dětí s Bohem nijak nesouvisí... dobro však s Bohem souvisí“ [62]), ale i v tom je tato knížka cenná: Jde o to, abychom o věcech víry v rodinách hovořili. Rozhodně bych se nebál doporučit tuto knížku například číst ve sborech s mladými manželi a rodiči.

Ladislav Beneš

PODOBENSTVÍ JAKO POEZIE A TERAPIE

Kähler Christoph: Jesu Gleichnisse als Poesie und Therapie. Versuch eines integrativen Zugangs zum kommunikativen Aspekt von Gleichnissen Jesu. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen 1995; 269 stran

Kniha je rozdělena do čtyř kapitol, je opatřena věcným i jmennými rejstříky a seznamem literatury k tématu.

V první, obsáhlé kapitole (*Poesie und Therapie – der Ansatz*) autor teoreticky formuluje svůj přístup, v jednotlivých podkapitolách jej konfrontuje s přístupy dosavadními a ozřejmuje teologické i neteologické (lingvistické, psychologické) předpoklady své metody.

Druhá kapitola (*Poesie und Therapie in den Gleichnissen Jesu – einige Texte*) nabízí konkrétní výklad řady Ježíšových podobenství.

Třetí (*Die Welt der Gleichnisse Jesu – eine Zusammenfassung*) a čtvrtá kapitola (*Gleichnisse predigen, Gleichnisse erzählen, Gleichnisse erfinden? Ein Nachwort*) jsou celkově kratší a nabízejí spíše jen shrnutí a dotazování toho, co již bylo v předchozích kapitolách řečeno.

Kähler si klade za cíl konfrontovat běžné exegetické postupy s přínosem lingvistiky a zejména teorie komunika-

ce; v tomto ohledu se odvolává zejména na Watzlawickovo rozlišování ‚digitální‘ a ‚analogové‘ stránky komunikace (digitální = pojmy, logické operace s nimi a analogová = gesta, intonace, atd). Podobně u Bühlera se inspiruje jeho rozlišováním mezi ‚Darstellung‘, ‚Kundgabe‘, ‚Apell‘ v každé promluvě. Od Habermase a potažmo i Arene přebírá dělení lidského jednání na ‚práci‘ (= jednání monologické, nesociální, zaměřené k cíli) a ‚komunikaci‘ (= jednání dialogické, sociální). Arens pak lokalizuje podobenství v rámci komunikace jako diskurs, tedy komunikativní jednání, které má teprve nastolit základní konsensus pro další dialog; v případě Ježíšových podobenství pro dialog mezi ním a farizeji. Kähler už s tímto úzkým vymezením nesusouhlasí a pro svou analýzu, jakou funkci přijímá podobenství v rámci komunikace, hledá další podněty v oblasti psychologie a pastorace (Seelsorge).

Poměrně velký prostor ve své knize věnuje Kähler teorii metafory a pojetí podobenství jako metafory, které už mezitím mezi teology zdomácnělo. Zde cituje snad rovnou měrou novozákoníky i linguisty. Důležitý a přínosný je Kählerův důraz na *diachronní aspekt metafory*, který zejména v teologických pracích nebývá příliš brán v potaz. Kähler s odvoláním na Lausberga postuluje tři až čtyři stadia metafory: Ve svém prvním stadiu je metafora neotřelým novotvarem, nezvyklým obrazem a provokací vůči jazykové konvenci. Svou nezvyklostí nutí k přemýšlení a zůstává otevřená výkladu v rámci celého obrazu, který nabízí. V dalším stadiu dochází k jejímu zdomácnění v určitém společenství a toto zdomácnění přináší ztrátu původní otevřenosti: Metafora je chápána v jednom určitém významu, přijata s jedním výkladem. V dalších stadiích pak přestává být vůbec vnímána jako zvláštní obraz, je užívána idiomatically nebo se dokonce může stát technickým termínem. Pro exegeta je tedy podstatné, v jakém asociativním horizontu (a v jakém svém stadiu) byla metafora užita.

Celá tato příprava směřuje u Kählera k hlavnímu ohnisku jeho zájmu, a tím je napětí původního dialogu mezi Ježíšem a prvními posluchači. Pro plnohodnotné pochopení Ježíšových podobenství je třeba se ptát na situaci, v níž byla vyprávěna, na vztah mezi vyprávěčem (Ježíšem) a posluchači (*unter dem Aspekt der Sprecher-Hörer-Beziehung*), kdy a jakým způsobem Ježíš svých podobenství užívá a co jimi působí.

To je i východisko, z něhož se Kähler vyrovnává se svými předchůdci. O podobnou rekonstrukci původního nebo alespoň typického původního užití a původního vztahu Ježíš – posluchači se

samozejmě pokusila už řada teologů. Pro Jülichera je mezi Ježíšem a posluchači vztah učitel – žák, podobenství jsou vyprávěna pro názorné poučení. Většina dalších badatelů předpokládá – arci s různými obměnami – v podstatě polemické zasazení a tedy vztah Ježíš – oponenti (např. farizeové). Toto polemické či apologetické zasazení Ježíšových podobenství Kählera obzvláště popouzí. On sám pak předpokládá užití pozitivní, ‚terapeutické‘. Vztah mezi Ježíšem a posluchači podobenství by se dal nejspíše přirovnat ke vztahu terapeuta a pacienta/klienta. Aspoň potud, pokud je terapie chápána jako cílené, metodicky kontrolované počínání, zaměřené na obnovu či zlepšení životaschopnosti pacienta (*methodisch kontrolliertes Verfahren, das auf die Herstellung oder Verbesserung der Lebensfähigkeit zielt* – str. 46). Zde se odvolává na význam, který má metafora i v moderní psychoterapii, ať už (podle odlišných škol) slouží k diagnóze a anamnéze nebo je prostředkem lepšího dorozumívání s pacientem anebo nakonec i terapeutickým nástrojem.

Ježíšova podobenství chápe v tomto třetím způsobu užití, tj. jako terapeutický nástroj. Podobenství nabourává běžné vidění světa i sebe sama, nabízí posluchačům možnost nové (sebe)reflexe a otvírá novou perspektivu.

Podobný přístup není v teologické diskusi o podobenstvích neznámý a jistě by našel spřízněné duše zejména u těch teologů, kteří se zabývali teorií metafory. Kählerovým cílem však také není od základu nová a nesourodá metoda, nýbrž naopak uvážlivé a vyvážené spojení právě těch metod a přístupů, které jsou v teologii i ve filozofii jazyka k dispozici. V konkrétních exegezích pak

zaujme Köhlerův důsledný zřetel na (předpokládanou) situaci posluchače a možnost, kterou podobenství svým posluchačům nabízí.

Nutným předpokladem pro tento přístup je ovšem znalost *původní podoby* Ježíšova podobenství, stejně jako i původní situace posluchačů. To si Kähler ve své knize uvědomuje. Odtud jeho nekompromisní teze, že klasickou historicko-kritickou analýzu nelze obejít a současně i neochvějný optimismus, že novozákonní podobenství sice prošla někdy i řadou přepracování, ale původní (Ježíšem vyřčená) podoba je až na výjimky jasně patrná. Tato touha po *ipsissima verba* není v přístupech, které se odvíjejí od teorie metafory běžným jevem, ale v Kählerově případě je nezbytná, chce-li uvažovat o původní situaci a původním působení. Samozřejmě jsme již zde natolik vzdáleni od rané *Formgeschichte*, že pozdější vrstvy neodpadávají jako balast. Také ony mají svého vypravěče a své posluchače, také zde se aktualizovaně něco odehrává a podobenství nově působí. Podobenství se tak podle Kählera stávají téměř čítankou k vývoji rané církve. Výhradním předmětem Kählerova zájmu je však to, co se odehrálo mezi Ježíšem a prvními posluchači.

Druhým nezbytným předpokladem vedle původního znění podobenství je znalost původních posluchačů. Kähler si uvědomuje, že musí rekonstruovat horizont jejich problémů a rekonstrukce, kterou nabízí, je velmi zajímavá. Nicméně právě v závislosti na těchto dvou rekonstrukcích se ukazuje určitá slabina jeho přístupu.

Hodnocení: Kniha je napsána zřetelným, přehledným způsobem. Autor jas-

ně definuje svůj záměr, kterému posléze dostojí. Výlučnost, s jakou hájí Ježíšovo terapeutické, ne-polemické užívání podobenství, je možná poněkud zjednodušující, ale jako prezentace nového důrazu únosná. Určitou slabinou jeho přístupu zůstává již zmíněná závislost na sice původním, za to však jenom hypotetickém znění. Samozřejmě, že taková rekonstrukce nejpůvodnějšího znění má smysl – ale připadá mi poněkud vratké celý výklad de facto postavit jenom na ní. Ještě o něco problematičtější je rekonstrukce původní situace. Souhlasím s Kählerem, že se po prvních posluchačích a horizontu jejich problémů máme ptát. Ale v okamžiku, kdy tuto otázku po prvních posluchačích označí za nezbytný předpoklad, abychom podobenstvím mohli porozumět, nebezpečně se blíží argumentaci v kruhu. Onen žádaný obraz prvních posluchačů totiž rekonstruuje právě z těch podobenství, kterým chtěl teprve ze znalosti posluchačů porozumět.¹ Při důrazu, jaký klade na reakci prvních posluchačů, mi poněkud chybí vyrovnání s B. B. Scottem (*Hear Then the Parabel*) – v seznamu literatury je uveden, v knize samé není ani zmíněn.

To jsou však jenom poznámky na okraj. Celkově konstatuji, že kniha je svěžím přínosem a zejména konkrétní exegeze (tedy aplikace autorových „spojených metod“) jsou velmi podnětné.

Jiří Mrázek

¹ Jeho líčení posluchačů, kteří rádi naslouchají historkám z vyšší společnosti, ale ještě raději slyší, jak někdo z té vyšší společnosti byl napálen – sr. L 16, 1nn; kteří dobře vědí, co je to být odkázán na žebrání, půjčovat si v nouzi od přítele chleba a pod., je nesmírně plastické, nicméně odvozené právě z toho, že podobenství taková témata nabízejí, tedy z nich samých a nikoli z vnější evidence.